

Nierówności ekonomiczne w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i ich społeczno-polityczne konsekwencje

Celem projektu jest zanalizowanie zagadnienia nierówności ekonomicznych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Ze względu na brak jednorodnego rodzaju źródeł pozwalającego na zbadanie tego problemu w odniesieniu do wszystkich grup społecznych, uwaga zostanie skoncentrowana na grupach dominujących – szlachty i duchowieństwa. Ponieważ członkowie tych grupy dysponowali monopolem na posiadanie ziemi oraz udział w życiu politycznym kraju, analiza nierówności ekonomicznych w tych grupach powinna stanowić istotny wkład nie tylko do historii gospodarczej regionu, ale też jego dziejów politycznych.

Podstawowym rezultatem projektu będzie baza danych dotyczących zróżnicowania majątkowego w wybranych regionach Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Oparta ona będzie na informacjach pochodzących ze spisów szlacheckich i kościelnych podatników.

Baza danych stanowić też będzie podstawę do dalszych analiz, wykraczających poza proste zrelacjonowanie wskaźników zróżnicowania majątkowego. Drugą fazą projektu będzie zweryfikowanie na podstawie zgromadzonych danych trzech hipotez badawczych z zakresu historii społeczno-politycznej Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

- A. Między XVI a XVIII stuleciem nierówności ekonomiczne wśród szlachty ulegały wyraźnemu pogłębieniu.
- B. Poszczególne regiony Rzeczypospolitej charakteryzowały się bardzo zróżnicowanymi poziomami nierówności ekonomicznych. Najniższe wartości występowały w zachodnich województwach Korony, a najwyższe na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego.
- C. Zjawiska opisane w hipotezach A i B warunkowały stopień aktywności politycznej ogółu stanu szlacheckiego. W regionach i okresach charakteryzujących się większymi nierównościami wzrastało znaczenie klientelizmu, a rzeczywista aktywność polityczna dotyczyła tylko wąskiej grupy najbogatszych przedstawicieli szlachty.

Choć każda z powyższych hipotez była już podnoszona w literaturze przedmiotu, jak dotąd nie były one poddawane pogłębionej analizie statystycznej i należy je uznać raczej za opinie oparte na przekonaniu poszczególnych badaczy niż fakty udowodnione za pomocą pogłębionych badań.

Badania dotyczące nierówności ekonomicznych mają w światowej historiografii już utrwaloną pozycję. W porównaniu z bogatą i wciąż wrastającą literaturą światową, polskie badania nad tym zagadnieniem określić trzeba jako dość ubogie. Wobec braku szeroko zakrojonych badań dotyczących nierówności ekonomicznych w Rzeczypospolitej, o metodologii porównywalnej ze stosowaną w nauce światowej, rezultat analiz prowadzonych w ramach projektu powinny wnieść wiele do naszej wiedzy na temat historii gospodarczej i społecznej współczesnej Polski, Litwy, Ukrainy i Białorusi. Uzyskane wyniki zainteresują nie tylko międzynarodowe środowisko historyków, którzy ciągle poszukują nowych danych porównawczych i poszerzenia dostępnych im baz danych o kolejne regiony i okresy, ale też socjologów i politologów zaangażowanych w debaty nad historycznymi korzeniami współczesnych nierówności. Obok dostarczenia nowych danych, ważnym wkładem projektu będzie połączenie studiów nad gospodarką z analizą zjawisk społeczno-politycznych, w tym zwłaszcza kwestii takich jak klientelizm i partycypacja w życiu politycznym.